

“รูปทรงสันนิษฐาน

จากซากโบราณสถานเพื่อสร้าง ศิลปกรรม แนวทางใหม่ : วัดสองพี่น้อง จังหวัดชัยนาท”

Forms and Shapes Assumed from Ruined Remains located at an Archaeological Site for Creating New Approaches of Fine Arts

คำขอบคุณ

การเสนอโครงการวิจัย ฯ เพื่อรับการพิจารณาอนุมัติทุนอุดหนุนงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้รับคำแนะนำจากผู้บริหารคณะ ฯ ชุดก่อน คือ คณบดี สมานสรรพศรี และรองคณบดี ดร. เกียรติศักดิ์ เขียวมั่ง รวมถึงศาสตราจารย์ สุชาติ เกาทอง ประธานหลักสูตรทัศนศิลป์ และการออกแบบ แม้ผู้วิจัยตระหนักถึงประโยชน์ แต่ก็มิได้ตัดสินใจอย่างใดลงไปในขณะที่นั้น จนเมื่อผ่านมาในสมัยคณะผู้บริหาร ฯ ชุดใหม่ คณบดี รองศาสตราจารย์ เทพศักดิ์ ทองนพคุณ รองคณบดี ฝ่ายบัณฑิตศึกษา รองศาสตราจารย์ภรดี พันธุ์ภากร และรองคณบดีฝ่ายบริหาร เสกสรรค์ ตันยวาทกรรม ก็ยังได้รับคำแนะนำอีก ครั้งหลังนี้ ผู้วิจัยจึงขอรับการสนับสนุน และได้รับความสะดวกในการดำเนินงานเป็นอย่างดี ทั้งนี้รวมทั้งกรรมการคณะ ฯ ที่มีส่วนร่วมพิจารณา และสนับสนุนโครงการ ฯ ผู้วิจัยจึงขอขอบคุณทุกท่านมา ณ ที่นี้

กล่าวนำ

ส่วนใหญ่งานช่างโบราณที่ย้อนอดีตไปราวหนึ่งศตวรรษ ขาดข้อมูลแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี อันเป็นหลักสำคัญสำหรับการค้นคว้าเพิ่มเติมความเข้าใจ ครั้นผ่านอดีตไปถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ในปลายพุทธศตวรรษที่ 20 คือราวหกร้อยปีก่อนปัจจุบัน จึงไม่ต้องกล่าวถึงความ

ครบถ้วนของหลักฐาน ทั้งด้านงานช่าง และด้านเอกสารโบราณคดี เช่นวัดร้างที่ชาวบ้านเรียกชื่อ วัดสองพี่น้อง จังหวัดชัยนาท มีงานช่างสำคัญที่หลงเหลือคือซากเจดีย์ประธานทรงปราสาทอันมีลวดลายปูนปั้นประดับแบบสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นเช่นกัน และที่สำคัญจากภาพถ่ายเก่า พบว่าเคยมีพระพุทธรูปพระทัยยืนแบบศิลปะสุโขทัย และแบบศิลปะอุทอง ประดิษฐานในเจดีย์ประธานของเจดีย์ประธานทรงปราสาท ซึ่งเป็นความนิยมในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นด้วย¹ หลักฐานสำคัญดังกล่าวคือที่มาของการสันนิษฐานรูปทรงที่ขาดหายของเจดีย์ ประธานองค์นี้ โดยเกี่ยวเนื่องกับสิ่งก่อสร้างอื่นภายในบริเวณวัดร้างแห่งนี้ด้วย ซึ่งล้วนเหลือเพียงซากฐานอิฐจากการขุดแต่งของกรมศิลปากร² งานวิจัยนี้ได้อาศัยเค้าเงื่อนศึกษาโดยเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งโบราณสถานในแหล่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัน³ เพื่อการวิเคราะห์วิจัยให้ชัดเจนเป็นประโยชน์ต่องานออกแบบรูปทรงสันนิษฐาน และจะใช้เป็นฐานเพื่อสร้างศิลปกรรมแนวใหม่อันเป็นขั้นตอนสุดท้ายของงานวิจัยครั้งนี้

Introduction

Most of the ancient handicrafts tracing back to the last century still lack contextual information of history and archaeology

which is considered a significant basis for further research and understanding. When considering the time back to the early Ayutthaya period in the late twentieth Buddhist century or about six hundred years before, there is no need to mention about the completion of the evidence regarding the handicrafts and the archaeological documents such as an abandoned temple locally called Wat Song-Phee-Nongm im Chainat province. In this temple, there is a significant piece of handicraft, a ruin principle prang-styled stupa decorated with stucco designs in early Ayutthaya period. More importantly, seen from some old photographs, the stupa used to enshrine a standing Buddha image in Sukhothai style and the other one in U-thong style at its alcoves which was fashionable in early Ayutthaya period. This important evidence is the source for the assumption regarding the forms and the shapes of the disappearing parts of the stupa. This connects with other buildings in the temple which were also left only with their ruined parts restored by the Fine Arts Department. This research used studying evidence to compare the data from different relevant archaeological sites. Besides, it aims at conducting clearer analysis and research in order to yield great benefits for the work on forms and shapes, as well as to use its findings as a basis for creating new approaches of fine arts which will be the final part of this research.

ปราสาทประธาน : รูปทรงสันนิษฐาน

เจดีย์ประธานทรงปราสาทองค์นี้ (ภาพที่ 1)

ไม่เป็นปัญหาในด้านการออกแบบสันนิษฐาน เพราะ

หลงเหลือหลักฐานค่อนข้างมาก จึงได้ประโยชน์จากการเทียบเคียงเจดีย์ทรงปราสาท ซึ่งมีแบบอย่างค่อนข้างตายตัว เช่นปราสาทร่วมสมัยของหลายวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอดีตราชธานีพระนครศรีอยุธยาของสมัยนั้น⁴

ระเบียงคด : รูปทรงสันนิษฐาน

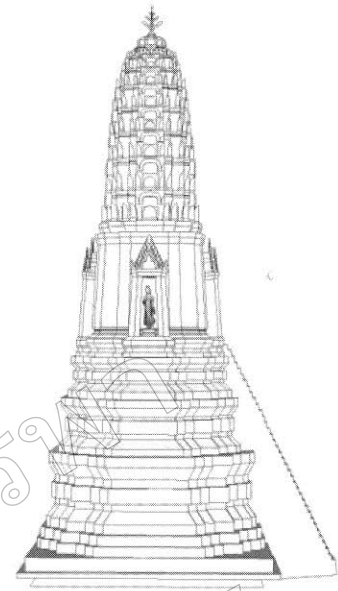
ระเบียงคดอยู่ในผังสี่เหลี่ยมด้านเท่า ด้านละประมาณ 30 เมตร แนวอิฐของพื้นที่ทางเดินภายในระเบียงคดกว้าง 2 เมตร ภายในระเบียงคด มีเหลือหลักฐานอันเป็นส่วนล่างของพระพุทธรูป ปูนปั้นในพระอิริยาบถประทับนั่ง เพียงสององค์ ก็น่าเชื่อว่าเคยมีพระพุทธรูปเรียงรายอยู่ในระเบียงคด ซึ่งควรต้องมีหลังคาคลุม (ภาพที่ 2, 3, 4, 5) ทั้งนี้ เปรียบเทียบ กับหลักฐานร่วมสมัยที่พระนครศรีอยุธยา ซึ่งหลงเหลือหลักฐานร่องรอยมากกว่า

¹ ในส่วนของประวัติศาสตร์การเกี่ยวข้อกันของราชธานีสุโขทัย พิษณุโลก ชัยนาท-สุพรรณบุรี และพระนครศรีอยุธยา ดูผลการค้นคว้าด้านเอกสารประวัติศาสตร์ของเมืองสุพรรณบุรี ในบทความของ ประเสริฐ ณ นคร, สารนิพนธ์ประเสริฐ ณ นคร. “ พิษณุโลกกับอาณาจักรสุโขทัย” .มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541. และ “กษัตริย์และอาณาจักรสุโขทัย” วารสารศิลปากร ปีที่33 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2532).

² “รายงานการขุดแต่งทางโบราณคดี โบราณสถานวัดสองพี่น้อง ตำบลแพรงศรีราชา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท” โดย ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอกพรไพศาล เสนอต่อสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท สำนักศิลปากรที่ 4 ลพบุรี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรมดำเนินการ 2554.(จำนวน 239 หน้า ในไฟล์ PDF). คุณเจตน์กมล วงศ์ท้าว นักโบราณคดีผู้ควบคุมการดำเนินงาน ที่กรุณาส่งไฟล์ดังกล่าวเพื่อประกอบการวิจัยในครั้งนี้)

³ เช่น วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ลพบุรี วัดมหาธาตุ วัดพุทธโธสวรรค์ วัดพระราม และวัดราชบูรณะ พระนครศรีอยุธยา (ดู สันติ เล็กสุขุม, งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน: ศิลปะอยุธยา, (พิมพ์ครั้งที่สาม), สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2550, หน้า 53-60).

⁴ หน้าเดิม.

1. มุมมองรูปทรงสันนิษฐาน ปรากฏประธาน ด้านใต้, ภาพหลังการบูรณะ ปี 2554 และรูปทรงสันนิษฐาน

เจดีย์บริวารภายในและภายนอกบริเวณระเบียงคด : รูปทรงสันนิษฐาน

นอกจากซากฐานเจดีย์บริวารในบริเวณของระเบียงคด (ภาพที่ 6) มุมตะวันออกเฉียงใต้ นอกบริเวณคด มีเจดีย์แปดเหลี่ยม ที่เหลือครึ่งองค์ (ภาพที่ 7) โดยมีซากฐานเจดีย์อีก 2 ฐานต่อเนื่องไปทางทิศเหนือ จึงเป็นเหตุให้ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า บริเวณนอกบริเวณคดคงมีเจดีย์บริวาร ประจำมุม ประจำด้าน อีกชุดหนึ่ง

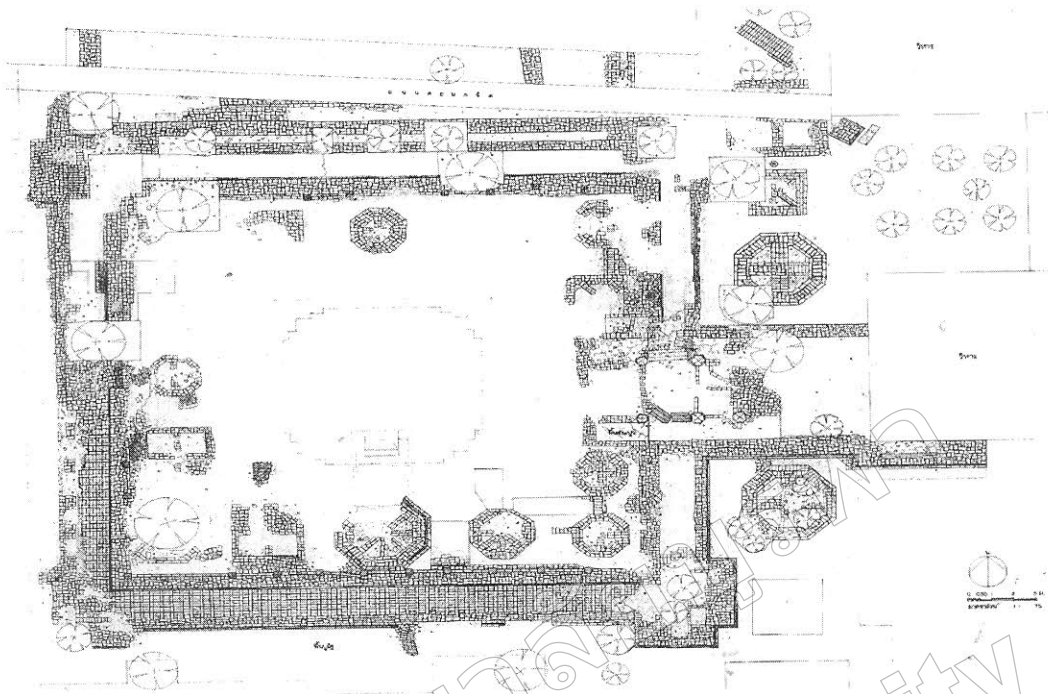
บริวารภายในบริเวณระเบียงคด และภายนอกบริเวณคด ล้วนเป็นเจดีย์แปดเหลี่ยม เพราะนอกจากหลักฐานที่เหลืออยู่ในแหล่งโบราณคดีนี้แล้ว ยังได้พบความนิยมเจดีย์ทรงนี้อย่างมาก โดยก่อเรียงรายเป็นเจดีย์บริวาร ภายในวัดมหาธาตุ สุวรรคบุรี ซึ่งห่างไปทางใต้ ราว 300 เมตร หนึ่ง วัดอื่นในพระนครศรีอยุธยาที่มีอายุร่วมสมัย ล้วนมีเจดีย์บริวาร รูปทรงต่าง ๆ เรียงรายทั้งภายใน (ภาพที่ 8) และภายนอกบริเวณคด (ภาพที่ 9, 10)

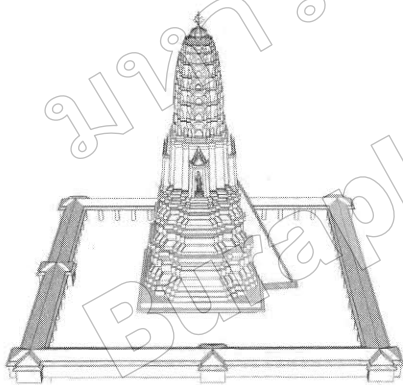
2. ระเบียงคด ถ่ายจากทิศตะวันออกเฉียงใต้
เมื่องานบูรณะยังไม่แล้วเสร็จ

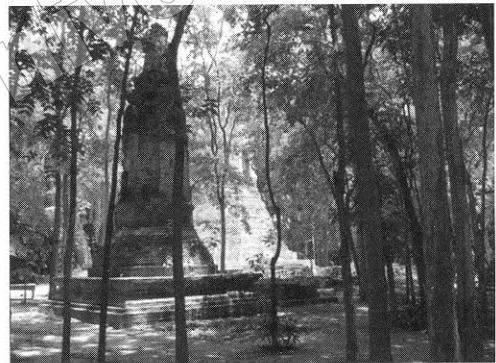
3. ส่วนล่างของพระพุทธรูป ในระเบียงคด
ด้านตะวันออก

4. แผนผัง จัดทำจากหลักฐานการขุดแต่ง ระเบียงคด เจดีย์ประธาน เจดีย์บริวาร และวิหารซึ่งท้ายยื่นผ่านยานกลางของระเบียงคดด้าน ตะวันออก (ภาพจาก "รายงานการขุดแต่งทางโบราณคดี โบราณสถานวัดสองพี่น้อง, 2554).

5. รูปทรงสันนิษฐานฐานระเบียงคด ล้อมรอบเจดีย์ประธาน

7. แกวเจดีย์แปดเหลี่ยม เป็นเจดีย์บริวารในวัดมหาธาตุ สุพรรณบุรี (ผ่านการบูรณะ ปรับปรุงมาแล้วทั้งสิ้น)

6. เจดีย์แปดเหลี่ยม นอกระเบียงคด ถ่ายจากทิศ ตะวันออกเฉียงใต้ (บูรณะแล้วมาก่อนครั้งล่าสุดเมื่อ 2554)

8. ส่วนฐานของเจดีย์บริวาร (บูรณะแล้ว) ประจํามุม ประจําด้าน ของปราสาทประธาน ถ่ายจากทิศตะวันออกเฉียงใต้

วิหาร อุโบสถ : รูปทรงสันนิษฐาน

แนวอิฐส่วนฐานของวิหารปรากฏชัดเจนว่ามีทำวิหารยื่นผ่านเข้ามาที่ย่านกลางของระเบียงคตด้านตะวันออก อันเป็นแบบแผนสำคัญของวัดร่วมสมัยในกรุงศรีอยุธยา เช่นวัดราชบูรณะ ซึ่งพระราชพงศาวดาร ๗ ระบุว่าสร้างขึ้นใน พ.ศ. 1967 สอดคล้องกับผลการค้นคว้าด้านรูปแบบศิลปกรรมภายในวัดนี้⁵ ร่องรอยจากการขุดแต่ง, 2554 ปรากฏชัดเจนว่า ด้านข้างทั้งสองของทำวิหาร มีช่องประตูออกสู่ระเบียงคต ขณะที่ผนังทำวิหารก็มีช่องประตูออกสู่ลานของเจดีย์ประธาน เสาของวิหารเป็นเสาแปดเหลี่ยม ผนังด้านหน้า ไม่เหลือร่องรอยใด ๆ การสันนิษฐานรูปทรงของวิหารจึงเริ่มต้นจากข้อมูลที่กล่าวมา

อุโบสถซึ่งไม่หลงเหลือหลักฐานใด ๆ นอกจากแบบแผนที่มีอยู่ของซากวัดร่วมสมัยในกรุงศรีอยุธยาซึ่งนิยมสร้างอุโบสถไว้บนกระเบียงคตทางด้านตะวันตก เป็นแกนตะวันออก(วิหาร) - ตะวันตก(อุโบสถ) หากสันนิษฐานว่าเคยมีอุโบสถ ขนาดของอุโบสถย่อมต้องเล็กกว่าวิหาร ซึ่งเป็นไปตามแบบแผนอันเคร่งครัด⁶ แต่รูปทรงของอุโบสถคงไม่แตกต่างจากวิหารมากนัก ข้อสังเกตความเป็นอุโบสถอยู่ที่มีใบสีมาปักไว้แปดทิศ (ภาพที่ 12)

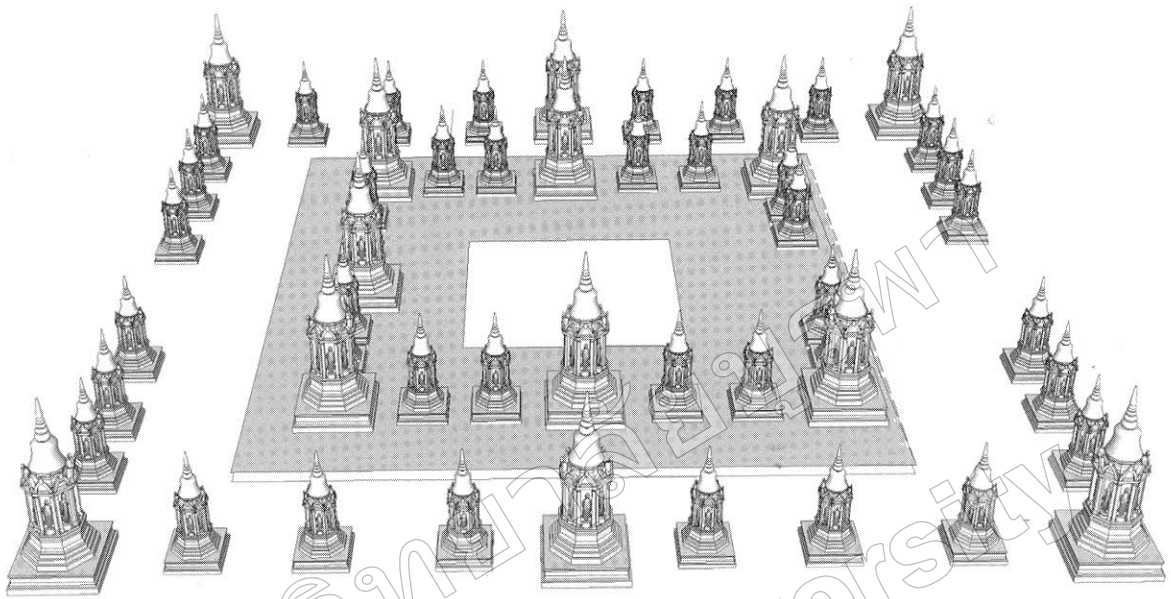
9. รูปทรงสันนิษฐานเจดีย์บริวาร ทรงแปดเหลี่ยม ภายในบริเวณระเบียงคต และนอกระเบียงคต

สรุปผลวิจัย

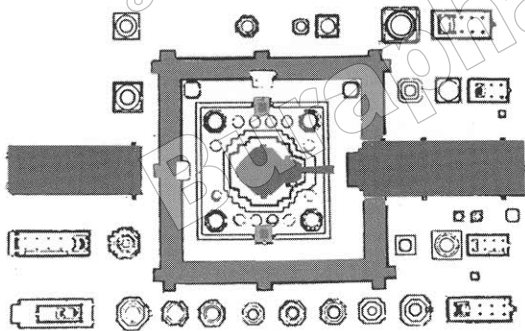
ข้อมูลหลักฐานจากเอกสารประวัติศาสตร์ บทความ รวมทั้งภาพถ่ายเก่า ภาพถ่ายก่อนการขุดแต่ง, 2554 และหลังการขุดแต่ง เมื่อผ่านการตรวจสอบเทียบเคียงกับข้อมูลร่วมสมัยกรุงศรีอยุธยา ตอนต้นจากแหล่งต่าง ๆ ได้ช่วยให้งานออกแบบภาพสันนิษฐานรูปทรงของโบราณสถานภายในวัดสองพี่น้องสรุปลงได้ อนึ่ง งานจัดทำรูปแบบสันนิษฐาน ได้ละทิ้งรายละเอียดที่เกินจำเป็นเพื่อหลีกเลี่ยงประเด็นข้อสงสัยที่จะเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว เพราะรายละเอียดมากข้อสันนิษฐานก็จะซับซ้อนและเสี่ยงต่อความผิดพลาดจนอาจทำให้เข้าใจผิดไปจนหลีกเลี่ยงไม่ได้

⁵ อ้างจาก “พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ ๗” (คำให้ชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, พิมพ์ครั้งที่สอง สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2515, หน้า 446). อนึ่ง พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ประชุมพงศาวดาร เล่ม 38, องค์การคำของคุรุสภา, 2512, หน้า 12-13 ระบุว่าที่สร้างวัดนี้คลาดเคลื่อนเป็นปี 1961 และดูผลการค้นคว้าด้านรูปแบบศิลปะที่วัดราชบูรณะ และวัดอื่นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ใน สันติ เล็กสุขุม, งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน: ศิลปะอยุธยา, หน้า 42-45.

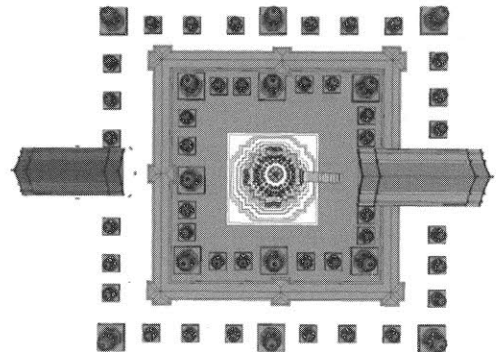
⁶ สันติ เล็กสุขุม, เล่มเดิม, หน้าเดิม.

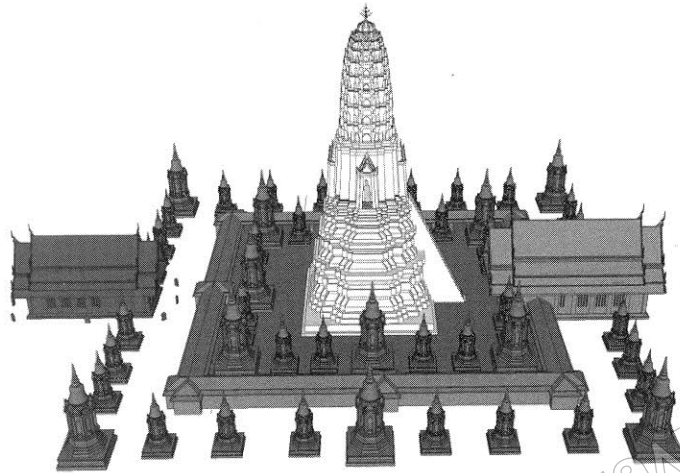
10. รูปทรงสัณนิษฐานเจดีย์บริวาร ทรงแปดเหลี่ยม ภายในบริเวณระเบียงคด และนอกระเบียงคด

11. แผนผังวัดราชบูรณะ พระนครศรีอยุธยา สมัยอยุธยาตอนต้น
พ.ศ. 1967

12. สัณนิษฐานแผนผัง วิหาร อยู่ทางตะวันออก ท้ายวิหารล้ำเข้ามาในแนวระเบียงคด อุโบสถอยู่ทางตะวันตกนอกระเบียงคด

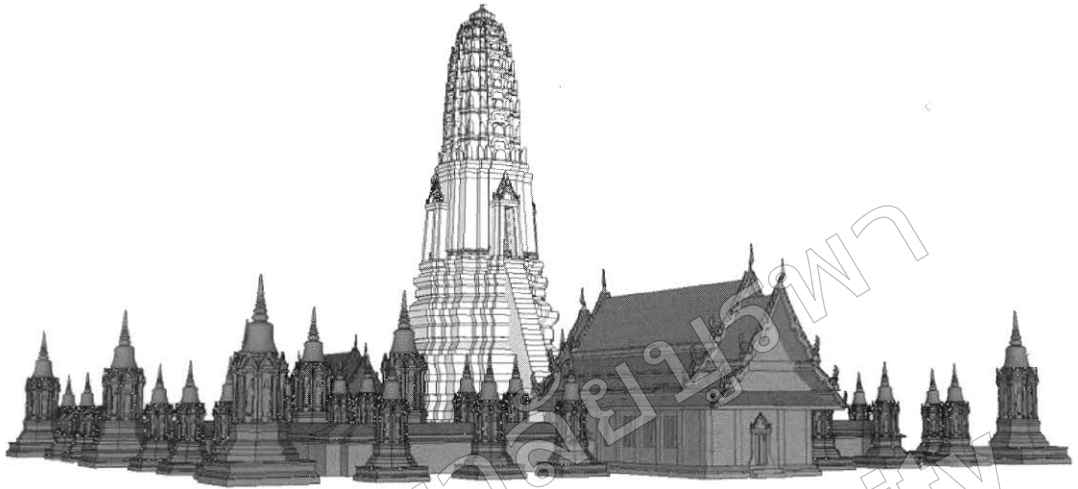
13. รูปทรงสันนิษฐาน วิหาร อยู่ทางตะวันออก ท้ายวิหารล้ำเข้ามาในแนวระแนียงคด อุโบสถอยู่ทางตะวันตกนอกระเบียงคด (ด้านตะวันตก มองจากมุมกึ่ง)

14. (จากภาพที่ 13) มุมมองปกติ ด้านตะวันตก

ศิลปะหลังงานออกแบบรูปทรงสันนิษฐาน

สืบเนื่องมาเป็นงานออกแบบรูปทรงสันนิษฐาน ที่อิงผลการวิจัยทางวิชาการ ได้ใช้เป็นพื้นฐานสร้างศิลปกรรม ด้วยเป้าหมายและวิธีการหลักคือ “ปล่อยให้ ความคิดเห็น และรสนิยมเฉพาะตัว กำหนดการนำเสนอ” โดยจัดทำ ด้วยเทคนิคดิจิทัล อาร์ต (digital art) ขนาดของภาพ 15 x20 นิ้ว จำนวน 23 ภาพ ในบทความนี้คัดเลือกตัวอย่าง 4 ภาพ

15. (จากภาพที่ 13) มุมมองจากทิศตะวันออกเฉียงใต้

เอกสารอ้างอิง

พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ประชุมพงศาวดาร เล่ม 38, องค์การค้ำของคุรุสภา, 2512.

"พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ ๔" (คำให้ชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ อักษรนิตี, พิมพ์ครั้งที่สอง สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2515.

ประเสริฐ ณ นคร, สารนิพนธ์ประเสริฐ ณ นคร. "พิษณุโลกกับอาณาจักรสุโขทัย", มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541.

_____- "กษัตริย์และอาณาจักรสุโขทัย" วารสารศิลปากร ปีที่33 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2532).

สันติ เล็กสุขุม, งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน: ศิลปะอยุธยา, (พิมพ์ครั้งที่สาม), สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2550.

_____- ศิลปะสุโขทัย สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, (พิมพ์ครั้งที่สาม), 2555.

"รายงานการขุดแต่งทางโบราณคดี โบราณสถานวัดสองพี่น้อง ตำบลแพรกศรีราชา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท" โดย ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอกพรไพศาล เสนอต่อสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท สำนักศิลปากรที่ 4 ลพบุรี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรมตามเนนการ 2554.(จำนวน 239 หน้า ในไฟล์ PDF). คุณเจตน์กมล วงศ์ท้าว นักโบราณคดีผู้ควบคุมการดำเนินงาน ที่กรุณาส่งไฟล์ดังกล่าวเพื่อประกอบการวิจัยในครั้งนี้)